

УДК 821.162.1

«ЕМІ ФОСТЕР» ДЖОЗЕФА КОНРАДА: ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ В ІНШОМОВНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Олена ТКАЧУК

*Хмельницький національний університет,
кафедра перекладу,
вул. Інститутська, 11, Хмельницький, 29016, Україна,
e-mail: TkachukHelena@rambler.ru*

Досліджено проблему інтеграції в англomовне середовище класика світової літератури, поляка за походженням Джозефа Конрада та розглянуто питання автобіографізму його новели «Емі Фостер».

Ключові слова: еміграція, адаптація, інтеграція, автобіографізм, вигнанництво, самотність.

Новелі Джозефа Конрада «Емі Фостер» у ракурсі питання інтеграції в іншомовне середовище присвячували статті Річард Керл, Бертран Рассел, Лоуренс Грейвер, Кейт Карабін, Джефрі Мейерс, Ян Ватт, Дафна Ердінаст-Вулкан, Аллан Сіммонс, Марк Амусін, Джон Генрі Стейп, Ева Вайттекер. В Україні твори Джозефа Конрада досліджували в контексті національної та мовної ідентифікації (Ольга Столяренко), різниці мовної, етнічної, державної та національно-літературної ідентичностей (Оксана Веретюк), особливостей польського або українського походження письменника (С. Яковенко). Ми розглянемо новелу «Емі Фостер» у ракурсі сучасних досліджень комплексу емігрантської свідомості та його впливу на світосприйняття письменника.

Твір був опублікований у Лондоні 22 квітня 1903 року й у виданнях «Morning Post» (22 квітня 1903 року), «Daily Mail» (22 квітня 1903 року) та «Academy» (9 травня 1903 року), одразу з'явилися присвячені йому критичні статті [11, 109–114], які привернули увагу публіки.

Проблема еміграції населення з Європи до Америки є злободенною не тільки для кінця XIX – початку XX століть, у період економічної кризи напередодні Першої світової війни, вона є актуальною і донині. Певного резонансу в мистецтві, зокрема в літературі, ця тема набула після Другої світової, коли надбанням широкого загалу стала інформація про масові виїзди за кордони Німеччини ворогів Рейху та євреїв.

Складнощі адаптації на чужій землі серед іншомовного оточення і проблеми інтеграції в іншу культуру та суспільство стають одними з головних у літературі XX століття. Джозеф Конрад порушив їх ще на початку століття, вирішуючи екзистенційно в трагічному ключі: люди залишаються самотніми і незрозумілими одне одному до кінця свого життя, а губить їх байдужість, обмеженість та бездушність оточуючих, як згубила «неосвіченого [...] і ро-

мантичного селянина з Карпат» Янка Гуралю, викинутого морем на берег Кента [11, 109]. Янко не володіє мовою і стає чужим та незрозумілим для місцевого населення, а під час тяжкої хвороби залишається самотнім без підтримки навіть своєї дружини, для якої його «інакшість» та іншомовність стають причиною її зречення та зради.

Сам Дж. Конрад був переконаний в автобіографізмі будь-якого художнього твору, адже кожен роман, на його думку, «містить у собі елемент автобіографії – а з цим не посперечаєшся, адже своїм творінням творець виражає перш за все самого себе» [3, 91].

Критики (Бертран Рассел, Джефрі Мейерс, Ян Ватт, Ева Вайттекер) неодноразово відзначали елементи автобіографізму «Емі Фостер», вважаючи, що власне відчуття самотності письменника на чужині знайшло своє художньо-літературне вираження: «the work is seen as autobiographical, telling the story not only of Yanko, but of Conrad himself, recording [...] his agonies as an immigrant» («твір можна розглядати як автобіографічний, що розповідає історію не тільки Янко, але й самого Конрада, [...] його торттури як іммігранта») [13, 8]. А Б. Рассел стверджував, що «Конрад, подібно до цього селянина (героя твору. – *О. Т.*), був дуже самотній серед англійців і лише завдяки неймовірним зусиллям волі справлявся з цим почуттям» [4, 90].

Здається, що почуттю самотності Юзефа Конрада Теодора Коженювського сприяло також і те, що, як зазначає К. Хьюїтт (розглядаючи умови кар'єри Дж. Конрада в англійському морському флоті), «він ніколи не забував, що є польським шляхтичем» [8, 80]. Для усвідомлення цієї риси особистості письменника необхідно розуміти особливості польського суспільства (а також російського), яке вважалось одним із надзвичайно консервативних: край виражена кастовість була складовою національного менталітету. Тому, враховуючи трагічну долю родини письменника, можна припустити, що, як нащадок стародавнього роду, він почувався б ніяково навіть у польському оточенні серед людей не свого кола, а тим паче серед подібних людей на чужині. А «в англійському торговельному флоті поряд з ним служило чимало іноземців, які з'їхалися з усіх кінців світу, – здебільшого людей простого звання, для яких Конрад був і залишався чужим, незвичайним, незрозумілим, як би лояльно він не вмів триматися. Втім, свою перевагу він відчував навіть в офіцерському середовищі» [8, 81].

Вказуючи на мотиви еміграції Дж. Конрада, дослідники зазначали прагнення майбутнього письменника звільнитися від необмеженої тиранії на батьківщині. Митець у листах акцентував, як він вважав, головну рису свого характеру – свободолоубство: «Зберігаючи вірність деяким поняттям, я не раб забобонів і схем і ніколи ним не стану. Моє ставлення до тих чи тих речей і мовних зворотів, мої погляди, мої творчі методи увесь час змінювались і надалі до певної міри будуть змінюватись. Відбувається це зовсім не тому, що я людина непостійна чи безпринципна, а тому, що я вільний. Чи, точніше сказати, тому, що скільки можу, я завжди прагну свободи» [2, 236].

Прагнучи особистісної свободи і залишаючись свідомо польським патріотом, Дж. Конрад став особистістю полікультурного штибу. Зокрема, на думку Дмитра Урнова, «думав він французькою, писав англійською, а коли був тяжко хворий, марив польською» [7, 3], а Адам Гіллон зазначав, що «Конрад мав подвійну національність: він був поляком, про що свідчили його твори та водночас захоплювався Англією» [10].

Будучи сином польських «інсургентів», на думку Б. Парамонова, які постраждали від царської влади, Дж. Конрад вважав, що «Польща не належить до слов'янського світу» [1]. У його інтерпретації вона з її католицизмом, демократичними традиціями і просвітництвом, «завжди була органічною складовою Європи, розділяла західні “коди” суспільного життя і суспільної думки», а себе письменник ідентифікує європейцем, який відштовхується від східного коріння [1].

Однак Захід в особі його «новознайденної батьківщини Англії не зовсім відповідав йому взаємністю, не поспішав визнати “своїм”», провадить далі дослідник: «Багато хто з англійських друзів і знайомих Конрада, описуючи його, не змовляючись, відзначали насамперед інакшість, «неанглійськість» і екзотичність цієї людини» [1].

Вказуючи на певну маргінальність особистості митця, О. Столяренко впевнена, що ані в Польщі, ані в Англії Дж. Конрад «не почувався як вдома». Відомий як англійський письменник, Дж. Конрад так і не став національним письменником для англійців, а ставши культовою фігурою для польської культури, був звинувачений у зраді національних інтересів [6, 332].

Але все це не завадило західноєвропейським критикам і літературознавцям визнати Дж. Конрада, як висловився Джон Генрі Стейп, «провідним англійським романістом свого часу» [12]. Ще Томас Манн зазначав, що психологічний портрет письменника польського походження надзвичайно відповідав «духові англійської культури», цим визначивши вибір англійської мови для художнього самовираження [6, 335–336]. Одночасно, хоч митець і протестував проти спроб своїх англійських колег знаходити в його творчості слов'янські риси [1], але, як упевнений Д. Урнов, він «вніс в англійську прозу саме слов'янську інтенсивність психологічного бачення, збагативши її» [7, 203].

Залишаючись все ж таки носієм «трагістоїчного» світосприйняття в душі [1], на відміну від свого героя Янка Гураля, який гине в іншомовному та інокультурному оточенні, незрозумілий для всіх, Дж. Конрад, як творча особистість і художник, у певному розумінні досяг подолання «емігрантського комплексу», порушуючи і в інших своїх творах ті ж складні проблеми еміграції в контексті адаптації в інокультурному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Амосин М. Русская страда Джозефа Конрада / Марк Амосин // Нева. – 2007. – № 12. – С. 64–76.
2. Конрад Дж. Письма / Джозеф Конрад // Иностранная литература. – 2000. – № 7. – С. 235–245.
3. Конрад Дж. Традиционное предисловие / Джозеф Конрад // Иностранная литература. – 2000. – № 7. – С. 89–95.
4. Рассел Б. Джозеф Конрад / Бертран Рассел // Иностранная литература. – 2000. – № 7. – С. 78–85.
5. Саид Э. В. Мысли об изгнании / Эдвард Вади Саид ; пер. С. Силаковой // Иностранная литература. – 2003. – № 1. – С. 112–119.
6. Столяренко О. Рецепція і польський контекст творчості Джозефа Конрада / О. Столяренко // Українська полоністика. – К. : Вид-во Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2007. – С. 331–337. – (Філологічні дослідження ; вип. 3–4)

7. Урнов Д. М. Джозеф Конрад / Д. М. Урнов. – М. : Наука, 1977. – 128 с.
8. Хьюитт К. Джозеф Конрад: проблема двойственности / Карен Хьюитт // Иностранная литература. – 2000. – № 7. – С. 78–85.
9. Conrad J. Amy Foster / Joseph Conrad. – London : Hard Press, 2006. – 28 p.
10. Gillon A. Conrad and Shakespeare and Other Essays / Adam Gillon. – New York : Astra Books, 1976. – 245 p.
11. Sherry N. Joseph Conrad: The Critical Heritage / edited by Norman Sherry ; Norman Sherry. – London and New York : Routledge, 2005. – 318 p.
12. Stape J. H. The Several Lives of Joseph Conrad / John Henry Stape. – New York : Pantheon Books, 2007. – 369 p.
13. Whittaker E. Amy Foster and The Blindfolded Woman : Critical Essay / Eve M. Whittaker // Conradiana. – 2007. – September 22. – P. 8–14.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2012

Прийнята до друку 22.11.2012

«AMI FOSTER» BY JOSEPH CONRAD: THE PROBLEM OF ADAPTATION IN THE FOREIGN-SPEAKING SOCIETY

Olena TKACHUK

*Khmelnytsky National University,
Department of Translation,
11 Instytutska Str., Khmelnytsky, 29016, Ukraine,
e-mail: TkachukHelena@rambler.ru*

The article deals with the problem of integration of the Polish-born classic of world literature Joseph Conrad into the English-speaking milieu and to some autobiographical peculiarities of his short story «Ami Foster».

Key words: emigration, adaptation, integration, autobiographism, exile, loneliness.

«ЭММИ ФОСТЕР» ДЖОЗЕФА КОНРАДА: ПРОБЛЕМА АДАПТАЦИИ В ИНОЯЗЫЧНОЙ СРЕДЕ

Елена ТКАЧУК

*Хмельницький національний університет,
кафедра перекладу,
ул. Інститутська, 11, Хмельницький, 29016, Україна,
e-mail: TkachukHelena@rambler.ru*

Стаття посвящена проблемі інтеграції в англійськомовну середовище класика світової літератури, поляка по походженню Джозефа Конрада і до питання автобіографізму його новели «Емми Фостер».

Ключевые слова: еміграція, адаптація, інтеграція, автобіографізм, вигнання, самотність.